

JÁRMAI KÁROLY*–KISS LAJOS*

Az 50 éves GTE érmei (mérnök-numizmatika)

BEVEZETÉS

A mérnöki tevékenység, a rajzok, a gépek, az épületek stb. formai és a használatához létrehozott kialakítása elválaszthatatlan az esztétikumtól. A művészi kivitelű mérnöki alkotásokról kötelek sokaságában olvashatunk. A numizmatikai alkotásokról azonban nincs gyűjteményes kiadvány, amiben a jelentős alkotásokat létrehozó mérnökökről készült érmek és kisplasztikák, valamint az emléktáblákon lévő arcvonások lennének. Az 50 éves Gépipari Tudományos Egyesület (GTE) (1949–1999) ünnepségeire összegyűjtöttünk azokról az érmekből húszat, amelyek kiadása valamilyen módon kapcsolódott az 50 év egyesületi tevékenységéhez. Ezekből röviden most 16-ot mutatunk be.

1. A BÁNKI DONÁT emlékérmét 1955-ben alapította a GTE, de csak 1957-ben adták ki első alkalommal. Azóta az Egyesületi Közgyűlésen adják ki azoknak, akik az egyesületi munka szervezésében és irányításában kiemelkedő teljesítményt értek el. Az érmet készítette: **Csúcs Ferenc**. Az érem átmérője 60 mm.

Bánki Donát (Bakonybánk, 1859. június 6.–Budapest, 1922. augusztus 1.) gépészmérnök (1880, Budapest). 1899-től a budapesti József Műegyetem professzora, a Gépészmérnöki Szakosztály dékánja (1914–1916).¹

2. A PATTANTYÚS-ÁBRAHÁM GÉZA emlékérmét 1955-ben alapította a GTE, de csak 1957-ben adták ki első alkalommal. Azóta az Egyesület Közgyűlésén adják ki azoknak, akik a tudományos munka terén kiemelkedő tevékenységet értek el. Az érmet készítette: **Csúcs Ferenc**. Az érem átmérője 60 mm.

Pattantyús-Ábrahám Géza (Selmechánya, 1885. december 11.–Budapest, 1956. szeptember 29.) gépészmérnök (1907, Budapest). A budapesti József Műegyetem és jogutódja professzora.¹

3. A dr. SZŐKE BÉLA emlékérmét a GTE Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szervezete alapította és 1982. augusztus 24-én illetve 27-én az 5. Országos Géptervező Szemináriumon és az V. Szerszám és Szerszámanyag Konferencián adta ki. Az érmet **Pléh Zoltán**, a Diósgyőri Gépgyár nyugdíjas technikus, a diósgyőri Amatőr Szobrászklub elnöke készítette. Az érem átmérője 50 mm.

Szőke Béla (Jósvafő, 1894. október 21.–Budapest, 1980. november 19.) gépészmérnök (1922, Budapest). A Szerszámgép Ipari Művek Fejlesztési Intézet (SZIMFI) főkonstruktor.^{1, 3}

* Miskolci Egyetem, 3515 Miskolc Egyetemváros

4. KANDÓ KÁLMÁN, a Budapesti Műszaki Egyetem Közlekedésmérnöki Karának emlékérmé, aminek kiadását a GTE támogatta. 1982-ben az Egyetem 200 éves jubileumi ünnepségeire adták ki. Az érmet készítette: **Kákonyi István**. Az érem bronzból készült; aranyozva, ezüstözve, bronzpatinázva, nikkelezve került forgalomba. Átmérője 40 mm.

Kandó Kálmán (Pest, 1869. július 10.–Budapest, 1931. január 13.) gépészmérnök (1892, Budapest). A Ganz-gyár vezérigazgatója (1917–22), utána a gyár műszaki tanácsadója és az igazgatóság tagja.^{1,2}

5. A dr. SÁLYI ISTVÁN emlékérmét a GTE Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szervezete alapította, 1983. augusztus 24-én, illetve 27-én a 4. Magyar Mechanikai Konferencián, illetve a Nehézipari Műszaki Egyetemen 30, 25, 20 és 10 éve a Gépészmérnöki Karon végzettek szemináriumán adták ki. Az érmet **Pléh Zoltán** készítette. Az érem átmérője 50 mm.

Sályi István (Budapest, 1901. október 8.–Miskolc, 1974. december 19.) gépészmérnök (1923, Budapest). Egyetemi tanár a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Mechanikai Tanszékén (1949–74), tanszékvezető (1949–71), az NME rektora (1950–61).^{1,3}

6. A dr. ZORKÓCZY BÉLA emlékérmét a GTE Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szervezete alapította, 1983. október 26-án a X. Országos Hőkezelési Szemináriumon, Miskolcon adták ki. Az érmet **Pléh Zoltán** készítette. Az érem átmérője 50 mm.

Zorkóczy Béla (Moson, 1898. március 27.–Budapest, 1975. november 18.) gépészmérnök (1924, Budapest). A miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Mechanikai Technológiai Tanszékének professzora. **Dr. ZORKÓCZY BÉLA** emlékérmét alapított a GTE Hegesztési Szakosztálya is, amelyet 1986-tól kétevente az Országos Hegesztési Szemináriumokon adnak ki. Az érmet **Várhidi Árpád** készítette bronzból. Az érem átmérője 80 mm.

7. A dr. GILLEMOT LÁSZLÓ emlékérmét a GTE Anyagvizsgáló Szakosztálya alapította és először 1987. november 20-án a ráckevei Savoyai Kastélyban, születésének 75. és halálának 10. évfordulóján a Tudományos Emlékülésen, 1995. április 3-án és 1997. október 7-én Miskolcon, az Országos Törésmechanikai Szemináriumokon adták ki. Az érmet **Peternák Gusztáv** készítette bronzból. Az érem átmérője 80 mm.

Gillemot László (Budapest, 1912. október 7.–Göd, 1977. augusztus 20.) gépészmérnök (1935, Budapest). A budapesti József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Mechanikai Technológiai Tanszékén és jogutódján 1949-től tanszékvezető egyetemi tanár, a BME rektora (1954–57).¹

8. A BÁLINT LAJOS emlékérmét a GTE Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szervezete alapította, és 1985. augusztus 27-én a Szerszám és Szerszámanyag Szimpóziumon adták ki. Az érmet **Csótai István** készítette. Az érem átmérője 92 mm.

Bálint Lajos (Bukarest, 1911. április 19.–Budapest, 1980. december 25.) gépészmérnök (1938, Bukarest). A miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Gépgyártástechnológiai Tanszékének professzora, a Gépipari Technológiai Intézet alapító igazgatója 1975-ig, majd műszaki tanácsadója haláláig.

9. A dr.h.c.VARGA JÓZSEF emlékérmét a GTE készítette és 1983. október 20-án Elnökségi Ülésen adták át az esedékes 80. születésnapra gondolva, az Egyesület 1955–1981 években működő szeretett elnökének. Az érmet **Peternák Gusztáv** készítette bronzból. Az érem átmérője 85 mm.

Varga József (Tótpelsóc, 1903. október 27.–Budapest, 1991. július 21.) gépészmérnök (1925, Budapest). 1953-tól egyetemi tanár a Budapesti Műszaki Egyetem Gépelemek Tanszékén, majd a Vízgépek Tanszék tanszékvezető egyetemi tanára (1958–69), a Gépészmérnöki Kar dékánja (1965–69).¹

10. A dr.h.c. TERPLÁN ZÉNÓ emlékérmét a GTE Országos Titkári Tanácskozásán, 1986. május 3-án az esedékes 65. születésnapra adták át, mivel Terplán professzor 1981–1990 között az Egyesület közmegebecsült elnöke, de 1957-től számos bizottság, szervezet, például 1974–1981 között a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szervezet elnöke. Az érmet **Peternák Gusztáv** készítette bronzból. Az érem átmérője 85 mm.

Terplán Zénó (Hegyeshalom, 1921. május 25.) gépészmérnök (1943, Budapest). A miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Gépelemek Tanszékének professzora, rektorhelyettes (1952–60), a Gépészmérnöki Kar dékánja (1964–68).⁴

11. A PEKÁR IMRE emlékérmét a GTE alapította és 1988-ban a „25 éves a GTE Technika-történeti Bizottsága” című rendezvény alkalmából adta ki. Az érmet **Renner Kálmán** készítette. Átmérője 85 mm.

Pekár Imre (Rozsnyó, 1838. december 9.–Budapest, 1923. július 12.) asztalos és fémesztergályos (1843, Losonc), gépészmérnök (1850, London). A debreceni István Gőzmalomban műszaki felügyelő, majd műszaki igazgató (1854–81). Lisztfinomság vizsgálatával („pekározás”) elnyeri a Nürnbergi Nemzetközi Kiállítás aranyérmét és a francia becsületrend két fokozatát, valamint a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagságát.⁵

12. A MIKOVINY SÁMUEL emlékérmét a Miskolci Egyetem a GTE, valamint a Magyar Bányász és Kohász Egyesület támogatásával alapította 1985-ben, a Magyar Műszaki Felsőoktatás 250 éves ünnepségén adta ki. Az érmet **Bodnár György** készítette, bronzból verve vasfeketére patinázva. Átmérője 42 mm.

Mikoviny Sámuel (Rozsnyó, 1700. május 10.–Selmezbánya, 1750. november 1.) mérnök, matematikus, térképész. A tudományos térképészet első magyar művelője. **Bél Mátyás** „Notitia Hungariae” című földrajzi művéhez ő készítette a nagytérképeket. A selmezbányai Bányászati Akadémia elődjének, a Bányatisztképző Intézetnek első professzora. Társaival vízemelő- és bányagépeket szerkesztett, ezeket megvalósították, évtizedeken át több hazai bányaüzemben használták.⁶

13. Első professzoraink: SÁLYI ISTVÁN, BORBÉLY SAMU, ZORKÓCZY BÉLA emlékérmét a GTE Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szervezet Géptervező Szakosztálya alapította és 1985-ben a miskolci Géptervező Szemináriumon adta ki. Az érmet **Bodnár György** készítette, bronzból verve, bronzbarnára patinázva. Átmérője 42 mm.

Borbély Samu (Torda, 1907. április 23.–Budapest, 1984. augusztus 14.) mérnök-matematikus (1930, Berlin-Charlottenburg). A Bolyai Tudományegyetem Matematikai Intézetének vezető professzora (1945–49); a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Matematikai Tanszékének (1949–55), majd a Budapesti Műszaki Egyetem Matematikai Tanszékeinek vezető professzora (1955–77).⁷

14. A dr. VÖRÖS IMRE emlékérmét a GTE alapította Budapesten, 1983. március 14-én adta ki a Fogaskerék Konferencián. Az érmet **Pintér Lajos** készítette bronzból. Átmérője 100 mm, hátlapja sima.

Vörös Imre (Győr, 1903. szeptember 25.–Budapest, 1984. augusztus 24.) gépészmérnök (1926, Budapest). A budapesti József Műegyetem Aerodinamika Tanszékének professzora, dékán (1949–50), rektor (1950–54).¹

15. ZIPERNOWSKY KÁROLY, a Budapesti Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Kar emlékérmé, aminek alapítását a GTE is támogatta. Kiadták az Egyetem 200 éves jubileumi ünnepségeire 1982-ben. Az érmet készítette **Kákonyi István** bronzból, de aranyozva, ezüstözve, bronzpatinázva, nikkelezve is forgalomba került. Átmérője 40 mm.

Zipernowsky Károly (Bécs, 1853. április 4.–Budapest, 1942. november 29.) gyógyszerész (1874, Bécs), gépészmérnök (1878, Budapest). A budapesti József Nádor Műegyetem Elektrotechnikai Tanszékének alapító vezető professzora (1893–1924), a Gépészmérnöki Kar dékánja (1910–12). Világhírű találmánya a tetszőleges áttételű, zárt vasmagos transzformátor, amelyet **Déri Miksával** és **Bláthy Ottóval** közösen szabadalmaztattak.²

16. SZILVAY KORNÉL emlékérmét a GTE első tűzvédelmi szervezete (Tűzvédelmi Szakbizottság) megalakulásának 35. évfordulóján – 1995-ben – (a Tűzvédelmi Szakosztály) alapított. Az emlékéremmel a tűzvédelem területén kiváló szakembereket tünteti ki a Szakosztály vezetősége. Az érmet készítette: **ifj. Szlávics László**.

Szilvay Kornél (1890–1957) tűzoltótiszt, gépésztechnikus és feltaláló – a „szárazoltás atyja”. Az Állami Budapesti Felsőipari Iskola gépész tagozata elvégzésekor kapott gépésztechnikusi oklevelet. 1914. február 1-jétől hivatásos tűzoltó tisztként szolgált a Budapesti Tűzoltóparancsnokságon.

A szárazoltás terén kifejtett úttörő munkássága kiemelkedő. Elvitathatatlan érdeme, hogy ő volt a világon az első, aki a tűz helyén előállított semleges gázzal eredményesen oltott.

A következő oldal képein a felsoroltak közül 12 érem képe látható.

IRODALOM

1. Terplán Zénó: *Az én gépészeim*. Negyven életrajz Péter József rajzaival. 1998. Miskolci Egyetemi Kiadó. 288 old.
2. Mészáros István: *A Budapesti Műszaki Egyetem érmei*. 1998/8, Magyar Felsőoktatás. 38–40. old.
3. Kiss Lajos: *A Gépipari Tudományos Egyesület (GTE) Miskolci Szervezetének története*. 1987. Az MTESZ Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szervezete tevékenysége 1949–1985 című kiadvány 166–182. old.
4. Kiss Lajos: *Ki? Kicsoda? az 50 éves Gépipari Tudományos Egyesületben*. 1998, GTE Kiadvány.
5. Pekár Zsuzsa és Pénzes István: *Pekár Imre*. Műszaki nagyjaink, 6. kötet 509–517. old. 1986. GTE Kiadvány.
6. Robonyi Andor és Imolayné Váradi Mária: *85 éves a miskolci Drótgár*. Gép 1997/10. szám, 4–6. old.

